"VOICES IN THE DISTANCE" - RENAISSANCE, FREEDOM IN DECADENCE

Maria Pandele
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The pandemic was a time that had a severe impact on society, forcing individuals to live in unwanted isolation for many months. What is remarkable is that the human being can adapt, to find ways to overcome such periods of crisis that affect the soul, body and mind. Writing literature is one of these ways of survival. Gabriela Adameșteanu expressed her freedom of spirit in writing about two periods of crisis - communism and pandemics. The characters in "Voices in the distance" recall, through an irregular flow of memory, important moments in their family, social and erotic life, while trying to find explanations or maybe even post-factum solutions for the failures, dramas and traumas they have experienced. In times of crisis, literature - written or read - is a source of artistic and spiritual rebirth and a gateway to spiritual freedom.

Keywords: pandemic, freedom, literature, recall, decadence

Claustrarea, izolarea forțată, autoizolarea sunt fenomene care marchează ființa, conștiința, sufletul, mecanismele existenței umane.

Pandemia, nu demult apusă, a coborât brusc asupra lumii aflată în viteza secolului XXI, aducând cu ea o sincopă în funcționalitatea societății oricare ar fi fost ea – occidentală, răsăriteană, nordică, sudică. A venit ca o avalanșă care a furat un mod de viață, impunând altul, unul al izolării, restructurant, copleșitor prin forța impunerii, a pericolului, a dezorientării, a nesiguranței, a însingurării, în fapt, o redimensionare a vieții. Un adevărat *shut down* care nu a mai lăsat loc niciunei mișcări a individului, alta decât cea programată. Este evident, astăzi, că pandemia a generat un sistem închis social, economic, psihologic, spiritual, care și-a întins rizomatic efectele *în* și *în afara* individului, determinându-l să își caute, din instinct de supraviețuire, căile de a survola această stare de fapt.

Și totuși, omul este o ființă puternică, ce și-a găsit mereu formula pentru redimensionare, pentru adaptare, de ce nu, pentru renaștere. Și în cazul pandemiei, sub chinul limitărilor existențiale și al frământărilor, al dorințelor din suflet, s-a găsit o cale, printre multe altele, de redobândire a libertății: scrisul. Scrisul de literatură. Scriitorii au înțeles că libertatea de a scrie nu le este dăruită de nimeni, ci se află în mâinile lor.

Înainte de a ne opri asupra unei cărți care a fost scrisă în pandemie și a cărei tramă se întinde pe fondul pandemiei, ne vom referi mai întâi la o serie de concepții enunțate de Gao Xiangjian, premiant Nobel pentru Literatură în anul 2000, în cartea sa „Literatură și libertate”.[1] Referirea este necesară pentru a putea evidenția, în mod adecvat, rolul literaturii și al scriitorului de literatură în raport cu libertatea.

Putem lesne asocia referirea lui Gao Xiangjian la fenomenul „renașterii artistice și literare” din epoca actuală[2] cu renașterea „necesară” de care aminteam mai sus. Scriitorul chinez, naturalizat în Franța prin exil la Paris, asociază renașterea literară cu o „reflecție autonomă și independentă a scriitorilor (...) individuali confruntați cu mediul lor de viață. Ea pornește de la capacitatea de înțelegere și experiența personală, ajunge la cunoașterea particulară a omului și a societății, pentru a căpăta apoi o formă de manifestare estetică, adică transcende în același timp judecățile morale și de adevăr, precum și speculațiile pur

[1] Xiangjian, Gao, *Literatură și libertate,* Editura Muzeelor Literare, Iași, 2017
[2] *Creația care trece dincolo de limite,* Conferință susținută la Universitatea din Milano, Xiangjian, Gao, op. cit., p. 31

raționale."[3] În esență, este vorba despre contactul scriitorului cu realitatea imediată pe care o interiorizează pentru ca apoi, prin scriitură, să o exteriorizeze, oferindu-i valențe estetice fără pretenția de a fi solul adevărului sau al moralității. „Voci la distanță"[4], apariția de pandemie a cunoscutei scriitoare Gabriela Adameșteanu, este o reflectare a acestei „confruntări cu mediul de viață". Este, se poate spune, o trăire a acelui „timp vital" de care vorbește José Ortega Y Gasset[5], „cel pe care fiecare generație îl numește *epoca noastră*"[6]. Personajele acestei cărți își trăiesc timpul vital, nu pe „cel plat al cronologiei"[7], ci pe cel „dat" de pandemie sau de regimul comunist, în acest caz, un timp impus. S-ar putea numi un timp „decadent" dacă am merge pe firul celor consemnate de Ortega Y Gasset care tranșează conceptul de „decadență": „Nu există decât o singură decadență absolută, cea care constă în scăderea vitalității, iar aceasta există numai când este resimțită."[8]

Istoria pandemiilor ne demonstrează că lumea bună de ieri s-a transformat într-un loc al răului, al fricii, al morții, al fatalității. Totul devine decadent. Prezentul este mai rău decât trecutul, iar viitorul este o necunoscută și aproape intangibil. Pandemia recentă ne-a demonstrat-o, translatând societatea, individul într-o distopie, viața luând forma unei opresiuni, a unui control social.

Gabriela Adameșteanu a trăit acel „timp vital" în perioada pandemiei, ca oricare dintre noi, pentru că a fost un dat independent de voința individului, însă l-a valorificat din punct de vedere intelectual, artistic, transformându-l într-un produs estetic. Scriitoarea a luat pandemia, a transformat-o într-un fundal al scriiturii și, mai departe, într-un declanșator al unor mărturisiri, al unor evocări, al unor dialoguri „la distanță", în fapt, a creat un tablou 3D ori 7D sau o autostereogramă [9] a unor relații de familie, de prietenie ori de serviciu, totul într-un flux neregulat al memoriei. Privitorul, adică cititorul, sub aparența unor intervenții dispersate ale personajelor, după o antrenare a lecturii, începe să vadă dincolo de aparenta simplitate a ideilor, a întâmplărilor rememorate. Totul va căpăta sens încetul cu încetul, dezvăluindu-se, grație unui condei genial al autoarei, o lume a femeilor puternice imersate într-un „timp vital" de dinainte și după 1989, care încearcă să răzbească în relațiile familiale, sociale, să creeze un univers armonios pentru cei apropiați, dar care se izbesc de constrângerile societății, de realitățile acesteia. Amestecul de intervenții ale personajelor, Anda, Letiția Branea, prietena Andei, (cunoscuta figură feminină din alte volume ale autoarei - „Drumul egal al fiecărei zile", „Provizorat" și „Fontana di Trevi"), Delia, fiica Andei, Florentina, o vecină, țes un univers al unei vieți autentice, marcată de speranțe, deziluzii, încercări, opreliști, dezamăgiri, reflectă imaginea unei societăți apuse, cea din vremea comunismului apropiat anului 1989, a uneia postdecembriste și a uneia prezente, subsumată crizei pandemice.

Anda Dragomir, doctoriță pensionară, se retrage din București, forțată de pandemie, într-o vilă din Bușteni. Singură, nu dezarmează, ci găsește modalitatea de a-și revigora zilele:

---

[3] Ibidem, p. 31-32

[4] Adameșteanu, Gabriela, *Voci la distanță*, Editura Polirom, București, 2022

[5] Ortega Y Gasset, José, *Revolta maselor,* Editura Humanitas, București, 2002

[6] Ibidem, p. 65

[7] Ortega Y Gasset, José, op. cit., p. 65

[8] Ortega Y Gasset, José, op. cit., p. 81

[9] https://ro.wikipedia.org/wiki/3D - Autostereograme - Un alt caz deosebit sunt așa-numitele autostereograme - pentru imagini nemișcătoare. Aici este vorba de imagini speciale alb-negru sau și colorate, aflate pe un mediu plan, care la prima vedere nu au niciun sens (eventual asemenea unor mâzgălituri) sau reprezintă ceva ce induce în eroare. Pentru a vedea o autostereogramă în volum nu este nevoie de niciun aparat. După un scurt antrenament al ochilor multe persoane reușesc însă să le privească într-un mod special, astfel încât în mintea privitorului ia naștere brusc, ca din neant, o imagine cu sens, tridimensională (în volum), foarte reușită. Pentru crearea unor astfel de imagini autostereografice (plecând de ex. de la modelul matematic 3D al unui obiect real) sunt necesare algoritme relativ complicate, dar care pot fi programate pe calculator; imaginea astfel creată în calculator - autostereograma - poate fi apoi tipărită pe orice imprimantă normală.

comunică prin Whatsapp, cum altfel, cu un grup restrâns de membri ai familiei și prieteni. De fapt, își recucerește libertatea. Este, de data aceasta, o libertate de „a avea timp", un timp al cugetării, al analizei, al rememorării. Familia și meseria au fost și au rămas pilonii esențiali ai vieții ei, tocmai de aceea, printr-un joc al recuperării timpului pierdut, condus magistral de mâna scriitoarei, Anda ne duce prin labirintul memoriei, deconstruind și construind la loc, parcă, istorii de viață, probleme, traume, drame.

Ortega Y Gasset susține că „Fiecare individ trăiește în mod obișnuit lumea în totalitatea ei"[10], simțindu-și, prin urmare, propriul timp vital. Claustrarea pandemică nu este un impediment pentru Anda, transformată într-una din tinerele povestitoare din „Decameronul" lui Boccaccio, de a comunica, de a povesti, de a rememora: „N-are mare lucru de făcut toată ziua, televizor, whatsapp-urile fetei ei, Delia, și telefoanele Letiției (...) Poveștile și le-au cam spus, dar azi Anda are una nouă, despre un fost coleg de spital."[11] În timp ce Letiția „se plictisește în satul ăla" francez, Anda alege să stea „cu orele la fereastra dinspre muntele tot mai intens conturat cu albastru pe cerul roz-portocaliu-verde al apusului", „Televizorul ei rămâne zile întregi nedeschis", fuge de agresivitatea informațiilor despre „muribunzi atârnați de fire, țevi și măști de oxigen", contemplând „dealurile colorate, cu verdele trecut în auriu și ruginiul metalizat în lumină"[12]. Este un suflet sensibil, cu nostalgia „lucrului cu pensule, acuarele, blocuri de desen", dar care a fost copleșit de o dramă de netrecut: dispariția fratelui său, Alex. Contemplarea vieții, în integralitatea sau fragmentarul ei, găsirea sensului trecutului sau prezentului sunt căi spre libertatea spiritului de a se regăsi, de a (se) explica, de a se (re)integra mereu și mereu într-un timp impus. Fereastra de la care privește Anda poate fi „un ochi al casei", mediind „opozițiile înăuntru - afară, închis - deschis, pericol – siguranță, leagă intimitatea casei (familiei) de lumea exterioară".[13] Mișcarea ideatică a personajelor, în special a Andei, pare a fi una mai degrabă spre exterior, rememorările fiind parcă o necesitate de a exterioriza, de a extrage din adâncul minții, al sufletului evenimentele revelatoare de explicații, de justificări pe care personajul sau personajele le caută voluntar ori involuntar, pentru ele însele sau, din perspectiva autorului, pentru a evidenția condiționările societății. Locul în care s-a retras eroina în pandemie, casa de la munte, devine spațiul familial, propice reflecției, al manifestării zbuciumului lăuntric, se transformă într-un spațiu al libertății gândului. „Ciudat, până a ajuns aici, la vila de la munte, nu i-a trecut asta prin cap, așa cum nu s-a gândit nici că fratele ei s-ar fi înecat în Dunăre."[14] Este unul din momentele în care drama dispariției nelămurite a fratelui său iese la suprafață, trasând o tușă fină pe radiografia vremurilor comuniste: „Sigur e că existaseră securiști antrenați să-i vâneze pe ăia fugiți în munți, dar în anii '80 curățaseră munții de ei."[15] Vânătoarea comunistă a opozanților principiilor vremii, a celor care se sustrăgeau dogmei apare, astfel, într-o frază scurtă, dar consistentă. Sufletește, Anda, chiar și după 40 de ani, este măcinată de aceste gânduri și, în plus, ne dezvăluie și un aspect din universul ei familial: „Dacă ar fi știut ceva despre Alex, mama nu i-ar fi spus nici tatei ca să îl pedepsească pentru severitatea cu care se purtase față de el, dar și pentru relația lui de ani cu asistenta, mâna lui dreaptă la operații."[16] Se întărește în acest fel ideea că, în acest roman, gândurile personajelor comunică și se comunică întru dorința de a explica și a se explica pentru o libertate a conștiinței.

[10] Ibidem, p. 75
[11] Adamesteanu, Gabriela, op. cit.. p. 13
[12] Ibidem, p. 10
[13] Evseev, Ivan, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale,* Editura „Amarcord", Timișoara, 1994, p. 29
[14] Adamesteanu, Gabriela, op. cit.. p. 41
[15] Ibidem, p. 41
[16] Ibidem, p. 42

„Voci la distanță” este și un roman politic. „El conține cronica ultimilor zece-cincisprezece ani ai dictaturii comuniste. Cu frigul, foamea, frica aferentă, cu sistemul de *pile, cunoștințe, relații*, cu mizeria din spitale, cu zvonistica dătătoare de speranțe. Cronica zilei de 22 decembrie 1989 cu aparatul Televiziunii, strigătele fals disperate ale lui Teodor Brateș și Revoluția furată. Cronica dezamăgirilor în cascadă de după.”[17] Deși regăsim intervenții curajoase ale personajelor privind regimul comunist, cu referiri exacte la Nicu Ceaușescu, de exemplu, partea a doua a romanului, „Folderul Andei”, nu incriminează în mod direct regimul, dar face să transpară urmele acestuia asupra vieții personajelor: lupta pentru statut, teama față de securitate, lipsurile traiului zilnic etc.

Pandemia, regimul comunist cu tarele lui nu au făcut altceva decât să scadă vitalitatea, să o facă resimțită în conștiința și ființa individului și să transforme astfel vremurile în unele decadente, conform lui Ortega Y Gasset.

Ceea ce a reușit Gabriela Adamesteanu prin „Voci la distanță” a fost „să se confrunte cu nedumeririle ce zac în adâncul inimii oamenilor vii cufundați în greutățile reale, pentru a le expune cât mai pe îndelete și a le înzestra cu o formă de manifestare estetică.” [18] „Omul chinuit de limitările condițiilor existențiale și de numeroase sentimente și dorințe din sufletul său” își capătă sau recapătă libertatea recurgând la literatură pentru că „spiritul nu poate să zboare spre înalturi”[19] decât în acest domeniu.

Prin urmare, Gabriela Adamesteanu a recurs la a scrie literatură pentru a-și manifesta libertatea spiritului într-un timp al claustrării, le-a oferit personajelor libertatea de a-și reaminti, de a povesti ca niște solo-uri într-un cor, cu o prim-solistă, Anda.

BIBLIOGRAPHY

Adamesteanu, Gabriela, *Voci la distanță*, Editura Polirom, București, 2022

Evseev, Ivan, Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale, Editura „Amarcord", Timișoara, 1994

Ortega Y Gasset, José, Revolta maselor, Editura Humanitas, București, 2002

Xiangjian, Gao, *Literatură și libertate,* Editura Muzeelor Literare, Iași, 2017

https://www.contributors.ro/nume-si-voci/ (accesat la 19.09.2024, ora 13:01)

https://ro.wikipedia.org/wiki/3D (accesat la 19.09.2024, ora 13:21)

[17] https://www.contributors.ro/nume-si-voci/

[18] Xiangjian, Gao, op. cit., p. 33

[19] Ibidem, p. 36